

I lørdags var min kone og jeg i Sæby med venner og tænde bål med en hekse på toppen. Det var således St Hans og bålet lyste langs den Nordjyske (og andre) kyster i Danmark. I Sverige tænder man ikke op bål på St Hans men den sidste april. Findes det noget samband mellem disse skikkene?

"I folketroen er sankthansaften forbundet med heksesabbaten på Bloksbjerg (ligger det i Tyskland? Aha, Harts fortalte mig Captain - min bemærkning) og andre steder, hvor heksene havde en danseplads. Derfor anbringer vi en udklædt heks i toppen af bålet - for heksen hører til og hun skal brændes" (JP-Kronik lørdag 23.6.2001). Den sidste heksebrænding i Danmark fandt sted i 1540. Skikken med at have en heksedukke på toppen af bålet, er dog ret ny (slutningen af 1800 århundredet med influenser fra Tyskland).

Skærtorsdag (12 april i år) har sit navn efter 'skæra' rene. I folketroen (Sverige) var det den her dagen som påskekærringerne (påske madammer) gav sig ivæg til Blåkulla for at besøge djævelen. Påskekærringer kunde vare hvem som helst blandt grannar og venner som hade forsvoret sig åd djævelen. I Sverige findes det mange bjerg som enligt traditionen anses vare det rigtige Blåkulle. Mest kend er Blå Jungfrun i Kalmarsund. Påskekærringer red på vad de fandt - kreatur eller redskab. I dag klæder barn sig ud til påskekærringer under påsken og går rundt til folk og synger, og giver påskekort eller æg.

Reden efter tyvende dag Knud (13 januar) begyndte man at samle kasserede juletræ og andet som gik at anvende til brænde. På påskeaftens aften (påskedagen var i år den 15 april) tænde man bålet og samledes rundt dette og skøt og tænde påske smældere for at skræmme påskekærringer på flygt nor de kom tilbage fra Blåkulla.

Valborgsmæsse og første maj er et arv fra den katolske kirke. Også gilde og håndværker skrå holde sine stemme vid denne tid. Man checkede hegnene og dyrene slap på bete. Man samlede også ris og andet på markerne i en høg (kase) for at brænde det. Byerne konkurrerede om hvem som hade den højeste bål. En vigtig årsag var også at man ville skræmme bort de vilde dyrene fra græsmarkerne.

Midsommer i Sverige omfatter midsommeraften, midsommerdagen og efterfølgende søndag under tiden 20 - 26 juni. (årets længste dag er den 20 eller 21 juni). Midsommerdagen var tidligere fejret den 24 juni. (Sedan 1953 til lørdag mellem 20 - 26 juni). Formelt fejres midsommerdagen (St Hans) til amindelse af Johannes Døparens fødsel, men oprindeligt var den en ren sommarsolståndsfejt. I Danmark, Norge, og Finland fejres den med midsommerbål (også tidligere i Sverige). I Sverige er skikken med midsommerbålet nu uddød og erstattet af valborgsmæssobålet på valborgsmæssoaften den 30 april. (I Sverige må man desuden ej tænde bål ude i naturen efter den 1 maj).

I Sverige har majstången (Maja af pryde med grønt vid festlige lejligheder) eller midsommerstången blevet helgens vigtigste symbol (findes i forskellige udførelser nu i almindelighed med korsede stænger, med krans på tværstangen). Midsommer har i Sverige i alle tider været fyldt af folkelig overtro. Skikke har udviklet sig som at plukke 7, 9 eller 12 blomster fra forskellige pladser for at se sin tilkommende eller råde bod på sygdomme, og at binde en midsommerkrans til hovedet. Man danser rundt midsommerstången midsommeraften (ej midsommerdagen) og spiser derefter sild, ny kartofler med fløde, jordbær og drikker snaps. Man har også på visse steder i Danmark haft en tradition med midsommertræ hvor man hængte krans af grønt.

"I bondesamfundet var St. Hans-bålet én af flere blusskikke. Der var også fx blus til pinse og bål Valborgaften, d. 30 april. Men efterhånden blev bålskikken kun knyttet til Sankt Hans aften. En af grundene kunne være kalenderreformen i år 1700. Kalenderen rykkede 11 dage frem. Og midt i det tidlige forår, kan forrykningen på ca. 2 uger have betydning for, om det var for koldt til at sidde ude om aftenen til bål - eller ej." Fra <http://www.8200.dk/Sankthans/blusbaalheks.htm>

Slutsats: der findes store ligheder mellem Sankt Hans i Danmark og Midsommer i Sverige - nemlig at skræmme det onde bort og hilse lyset og det grønne.

Aalborg den 25 juni 2001
på svensk-dansk
Per Christiansson

Mer at læse

<http://www.8200.dk/Sankthans/blusbaalheks.htm>
<http://www.kildehaven.dk/hvorforfejrviskthans.html>
<http://www.detsker.nu/sankthans/blus.htm>
<http://www.folkeminder.dk/udstillinger/brugminder/aarsfester/skthans/index.htm>
<http://weather.alk.edu.stockholm.se/socrates/folkaret/valborg.htm>
<http://www.eu2001.se/static/se/facts/seder.asp>
<http://home.bip.net/lars.tollin/>